

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

I. szám
1892.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

270. sz.
1914.

A magyar föld és a magyar néptanító.

Irta: Kertész József.

Külföldi tanítóskodásom idejében — az elhagyott hazára gondolva, — sokszor felsóhajtottam a költő szavaival: »Most, hogy távol vagyok tőled, most szeretlek igazán«.

Sajátságos adománya is az Istennek s emberméltóságunk legszebb jellemvonása a szívekbe oltott hazaszeretet érzése. A bujdosónak egyedüli társa, a mindenkitől elhagyottak hűséges barátja; szegénynek, gazdagnak élő talizmánja ez, mely »habár az évek szállnak, mindig kebelén marad«.

Az ébredő tavasz szebb virányt fakaszt, a madárdal kedvesebben zeng, a hervadozó levél melább érzéseket kelt bennünk azon a földön, amely a miénk.

Kellő tisztelettel vagyok mindenkinek hazafias érzése iránt, mégis úgy hiszem és érzem, hogy a magyar tanítónál senki sem szeretheti jobban ezt a földet és nemzetet, mert ki az, aki a hazafiságot valamikor nem tanítótól tanulta volna? Ki az, aki nem a tanítótól tanulta megismerni ezt a hazát és nemzetet, minden bajával-bújával, kevés örömeivel, tenger bánatával?

A tanító szívének melegétől kell lánggra lobbania a hon-szerelem tüzének nemzetségről-nemzetségre.

Az orvos, bíró, kereskedő, ügyvéd, iparos és még annyi tisztviselő, a magyar kultúra és nemzeti érdekek terjesztésének nem kizárólagos célzatával végzi napi munkáját, de a magyar néptanítónak mindig nemzeti érdekből kell a legmesszebbmenő buzgalmat kifejeznie. Olyan ő, mint a kohó tüze, mely elválasztja a nemes ércet — vegyületeitől.

Nemzeti létünk pedig csak azáltal biztosítható, ha a súly, melyet a szám, az életrevalóság s a történelmi állás nyújt: a közművelődés által hatványoztatik. Nemzeti életünket tehát csak úgy biztosíthatjuk, ha a köztünk s a körülöttünk élő népfajok fölött, műveltségünk adta fensőbbségünket megőrizzük.

Magyar tanítók! Jertek Erdélybe és a többek között néz-

zetek szét kincses Kolozsvár környékén. Kolozsmegyei tanítók különösen hozzátok szólok. Anteusként, az anyaföld érintésétől merítsünk erőt, lelkesedést és kitartást a további munkára. Keressük fel a hegyeket és halmokat, völgyeket s az azokban csobogó patakokat, aztán nézzük: »Hol van Árpád népe, boldogan és itten él-e?«

Hagyjuk a statisztikusoknak — mert a dolog lényegén úgy sem változtat — annak felemlítését, hogy Kolozsvármegye területén magyaron kívül micsoda nemzetiségek, milyen számarányban élnek. Ez különben is kitűnik amaz idegen nyelvű földrajzi nevekből, melyekkel útközben találkozunk.

A bércek alján és oldalain meghuzódó lakosságtól kérdezzük csak: »Tudjátok-e ti jámbor atyafiak, ki volt a vitéz, kit Árpádnak hittanak?« és ők nyelvünket meg sem értve, rázzák bozontos fejüket.

Pedig Kolozsmegye területén Tuhutum a hétvezérek egyike, Mátyás, a világverő hollós király, Kinizsi, Báthory, vitéz Bocskai, Bethlen Rákóczi és sok-sok *jeles magyar* történelmi emlékével találkozunk, de neveiket hegyek nem visszhangozzák, a völgyekben lengedező szellők nem susogják, patakok nem csobogják.

Dehát »Hol van Árpád népe, boldogan és itten él-e?«

Fájdalom, itt nem él, sőt az ezeréves Magyarország kultúrájának nyomával is alig találkozunk. Ezek a helyeken magyar szó nem zeng. Minden dűlőnek idegen a neve. Ezt a helyet tehát meg kell *hódítani*, mert a honfoglalás nagy műve még bevégzetlen.

De kiknek és miféle eszközökkel kell kivívniuk a diadalt?

A hazaszeretet legönzettelebb s tán legszegényebb közkatonaínak: a néptanítóknak.

A szabadságharcokban is mindig a »rongyos vitézek« aratták a legfényesebb győzelmeket. A karddal megkezdett mű befejezése a kultura fegyvereire vár.

A kolozsvármegyei hat tanítói kör, melyeknek ez időszereint *négyszáz tagja van*, — hazafias, elismerésre méltó és az egész ország közvéleménye előtt példás munkásságot végezne akkor, ha évenkénti programjába felvenné a földrajzi idegen nevek megmagyarosítását. Nem kicsinylem a másirányú munkát, de ez mindeneknél többet érne.

Minden tanító a maga működési helyén s a hozzá közel eső vidékeken behatóan tanulmányozná a nép- és helyrajzi viszonyokat s keresné a magyar história tradícióinak megfelelő emlékeket és elnevezéseket.

Az ekként felgyűjtött anyagot a körüli gyűlések tanulmány tárgyává tennék s minden oldalról megvitátnák, majd a köz-

gyűlés foruma tárgyalná, honnan 400 kulturmunkás nevében és véleményével, illetékes hatóság útján a kormányhoz jutna az ügy. Én szent meggyőződéssel hiszem, hogy egy évtizedes lelkiismeretes munka árán megváltozna a mai szomorú állapot, mely magyar nemzeti szempontból eléggé siralmas.

A helységnevek megmagyarosításáról szóló törvény eddigi eredményei sem hagyandók számításon kívül, de ezek mellett az erdélyi vármegyék minden tanítójának sokat és derekas munkát kell végeznie, míg a sokszor érthetetlen idegen nyelvek eltűnnek a magyar földről.

A régi Etelközben és Kunországban levő helységekről a laikus nem is sejti a magyar nevezetét s Jass, Botosan, Dermanes, Huss stb. stb. városokról csak etimologizálva kapjuk meg az igazi alakot.

Ne késsünk hát mi se tovább! Fogjunk munkához és válósítsuk meg az E. K. E. régi, majdnem két évtizedes kezdeményezését! Nem világ felforgató javaslat ez, melynek kiviteléhez talán hatalom és sok költség szükségeltetnék, de követel kitaratást, lelkesedést és igaz hazaszeretet. Ez pedig megvan a magyar tanítóknál.

Óhajtanám, hogy e javaslat megtalálja Kolozsvármegye minden magyar tanítójának a szívéhez vezető utat s azt az üggyhöz méltó jóakarattal fogadná s nyujtana e hazafias munkában segítő kezet a magyar társadalom minden vezetésre hívatott tényezője.

Az évszázados idegenszerűség bélyegét tüntessék el a XX. század modern néptanítói.

A keresztségben legyünk ott mindannyian. Ez nekünk hívátásunk és hazafias kötelességünk.

Kirándulás a Gyalui-Havasokon át a Skerisórai jégbarlanghoz, Ordinkus-völgybe és a Nagy-Biharra.

Irta: Dr. Ruzitska Béla.

II.

(Folytatás.)

A Nagyaranyos folyó e legfelső völgyrészlete szintén éppoly változatos és szép, mint a folyó alsóbb szakaszai. Kanyarodások, sziklásoldalak, szűkületek és erdők egymást váltják fel. Eközben az eddig mindig állandóan tiszta égboltozat észrevétlenül beborúlt és az alkonyat közeledésekor esőndes eső veszi kezdetét. Így azután esőben, ködben és a sötét felhőktől bekövelkezett korai szürkületben érkezünk meg a Nagy-Aranyos patak két legfelső ágának egyesülésénél, közvetlenül a Nagy-Bihar-hegyvonulat lábában fekvő *Lepus* havasi faluba (859 m.), hol a község túlsó végén levő kincstári erdőházat keressük fel és abban éjjeli szállást kapunk. Azután a sűrű esőtől átázott ruháinkat szárítgatjuk, majd vacsoránkat elköltjük és a frissen rakott tűz mellett melegedünk. A mai fárasztó nagy úttól hágyadtan nemsokára nyugodni térünk, abban a reményben, hogy holnapra a Nagy-Bihar esücs megmászására jobb idő virrad reánk.

Másnap jébresztő zsebóránk már reggeli 5 órakor felzakatol, de az ablakon kitekintve, ólomszürke, nehéz, mindent betakaró ködöt látunk. Vigasztalan kép ez és ezért nem is sietünk a felkeléssel. Hat óra után azonban mintha tisztulni kezdene és a köd magasabbra szállana, gyorsan felöltözködünk, reggelizünk és házigazdánk az erdőőr biztatására, akinek véleménye szerint a hegyeken nincsenek felhők, csak a völgyekben hever még a köd, fél nyolc óra tájban, lehát elég későn, útnak indulunk.

Most az Aranyos patak nyugati ága mentén haladunk eléggé használt úton fölfelé, egyenesen a Biharvonulat keletre leereszkedő egyik gerincnyúlványa felé. Mintegy 2 km. távolságra elérjük ezt a hegynyúlványt és most elhagyva a szerteágazó patak völgyeket, a hegynyúlványra hágunk fel. Eközben a köd teljesen felszáll, sőt a nap is kikandikál a felhők közül. Ki hitte volna ezt korán reggel?

Most már sűrű, vén tölgyfaerdőben vezet meglehetősen meredeken fölfelé széles, de köves útunk, mely az Aranyos völ-

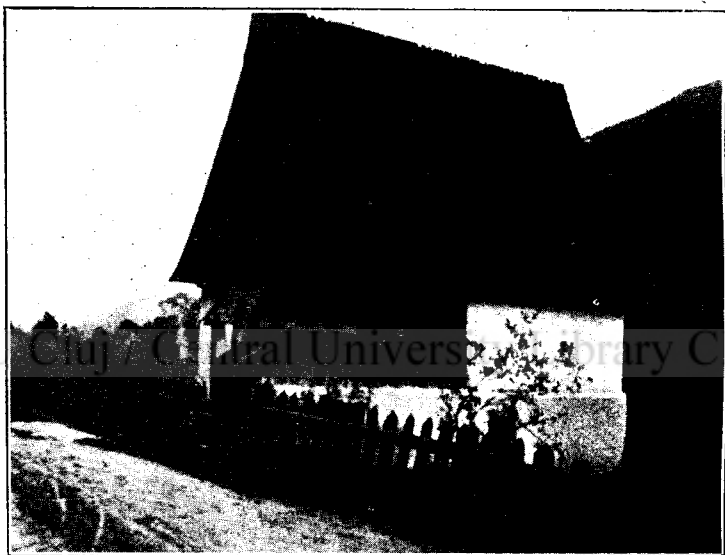
gyéből a Biharvonulat délirészen át a Fekete-Kőrös völgyébe, Rézbánya vidékére visz át és régi idő óta általános használatnak örvend. Lepustól kezdve a Nagy-Bihar csúcsáig mintegy 10 km.-t kell megtennünk és eközben csaknem 1000 métert emelkedünk; ez nagy és fárasztó feladat. Jó órai mászás után a lőtgyerdőből fenyőerdőbe, majd pedig ebből is kiérve, a hegyvonulat gerincén levő havasi legelőre jutunk ki. Most már szabad kilátású helyen, hűvös havasi szellőben emelkedünk egyre magasabbra a Bihar észak-déli fővonulata 1506 méteres gerinchágójához, hol eddig követett útunk a gerincen át a túlsó oldalra vezet le. Mi azonban most ezt az utat elhagyva, a Biharvonulat főgerincére, — mely egykor a régi Erdély határát alkotta és most is megyehatár, — térünk át és ezen a széles gyeper gerincen egyenesen déli irányban folytatjuk útunkat az alig 4 kilométerre előttünk, a közelben felemelkedő Nagy-Bihar csúcs felé. Mégis csaknem egy órát kell addig folyton hágunk, míg végre e hegység legmagasabb csúcsát, az 1849 m. magas *Nagy-Bihar*, vagy *Kukurbéta-csúcs* sziklás tetejét elérjük. A hosszú gerincevonulatról, de különösen magáról a csúcsról messzeterjedő, gyönyörű kilátás tárul elénk, melyet a borrongós, kissé hűvös, de elég jó időben csaknem egy teljes órán át élvezünk és tanulmányozunk. A felhők magasan járnak és így a csúcsok mind szabadon láthatók.

Északi irányban a Biharhegység hosszú vonulatának közepső, változatos, erdős része, a Galbinabérc, sőt a messzi távolban még a Kornu-Muntyilor is feltűnik, nyugatra a Fekete-Kőrös széles, termékeny völgye, számos falujával, közöttük éppen a hegység bejáratánál, szűk völgy torkolatánál, alig 10 kilométer légtávolságban fekvő Rézbánya, odább Vaskóh és a többi számtalan helység látható. Ezeken is túl, a Kőrös medencéjének nyugati oldalán pedig a tekintélyes magasságú Kodru-Moma erdős vonulatai emelkednek, melyeken túl az Alföld sík vidéke következik. Déli irányban a Fehér-Kőrös forrásvidéke körüli erdős, igen változatos, nagyterjedelmű hegyvidék huzódik el, melybe a Biharhegység utolsó nyúlványai és gerincei ereszkednek alá. A Biharesúcs alatti déli oldalról ered a Kis-Aranyos folyó és e völgy két oldalát alkotó gerincevonulat nyugati ága, a leányvásáraitól híres *Gaina-hegybe* (1486 m.) folytatódik, mely innen körülbelül 12 km. távolságra van, de igen jól látható. A másik délkeleti és a Biharesúcs tulajdonképeni egyenes folytatását alkotó gerincevonulat pedig az, amelyen mi fogjuk útunkat tovább folytatni. Délkeletre az *erdélyi Érchegység* változatos vidéke, sok hegyes, kúpalakú, vulkanikus csúcsával tűnik elénk, amott a magas koporsóalakú, fehérszínű mészköves Vulkán, tovább keletre a Detonáta és az a sok száz többi csúcs, amely itt egymás mellé sorakozik. Ha ezeken túl a nagy távolságba tekintünk, egészen homályosan, de határozottan felismerjük a Retyezát hatalmas tömegét, ettől tovább keletre a Szászsebesi, Nagyszebeni Havasokat, sőt még a Fogarasi Havasok halvány körvonalai is láthatók. Gyönyörű ez az Erdély nagy részére terjedő nagyszerű panoráma! Keletre az Aranyos folyó menti hosszán elhuzódó hegyes vidék, továbbá közelebb Skerisora, Albák községek nagyon lakott területei és egész közelben a csúcs alatti

mélyedésben, éjjeli tartózkodási helyünket: Lepust látjuk meg.

A csúcson hűvös szél fúj, a nap a felhők közt bujkál, ezért fázni kezdünk és így alapos körültekintés után a csúcsról keleti irányban leszállva, egy védett sziklafal alá húzodunk meg, hol a Nagy-Aranyos folyó legmagasabb forrása (1800 méteren, a térkép szerint Valea Cepi) erjed és itt a $+3.5^{\circ}\text{C}$ -os vizű forrás mellé letelepedve oljuk szomjunktat és költjük el ebédünket.

Egy órai pihenés után a Biharesúcsról délkeleti irányban aláhuzódó gyepes, széles, szabad kilátású vonúlaton és gerincélen, hol a gyalogösvényt kilométerekre előrelátjuk és ahol az előbb leírt kilátás legnagyobb részében zavartalanul gyönyörködhetünk, haladunk most lefelé. Először a Biharesúcs-tól 2 és fél kilométerre levő és a vonúlatból kiemelkedő 1769

Jellegzetes móc parasztház Közép-Vidrán. Állítólag Janku Ábrahám háza. (Dr. Ruzitska B. felvétele.)

m. magas *Kurkubéta* csúcsot érjük el, honnan szintén igen szép, az előbbihez hasonlító, de kisebb terjedelmű kilátás tárul fel; azután pedig már nagyobb lejtéssel haladunk lefelé az 1450 m. magas Dimara csúcsig, hol csakhamar az erdőhatárt elérjük és most részben erdőben, de többnyire a csupasz, szabad gerincélen, helyenként igen meredek oldalakon, gyorsan ereszkedünk alá.

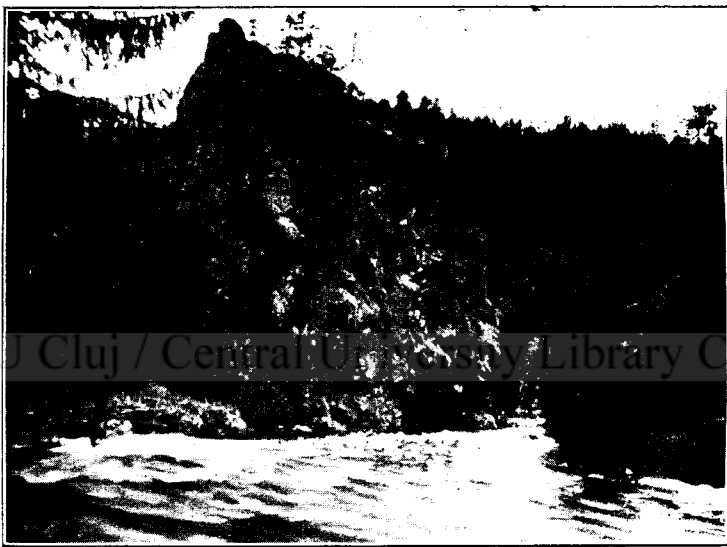
Mintegy másfél óra múlva már legelők, szántóföldek, kaszálók közé, lakott helyekre jutunk. E házak *Felső-Vidra* községhez tartoznak. Kellemesen lepelt meg, hogy az itteni lakók nagy része már magyarul is tud és az emberrel barátságosan elbeszélget. Ezek a magas és esinos természetű vidrai mócok, többnyire világlátott emberek, mert faáruikat, esebreiket, edényeiket messze földre, pl. még az Alföldre is elviszik és a vándorlásaik közben más nyelveket is megtanulnak. Öltözetük el-

tér az eddig látott oláhokétól, többnyire városiasabb és civilizáltabb benyomást tesznek, sőt egyesek bársony zubbonyban járnak. Házaik ügyesebb építésűek, tornácaikon csinos falfaragások, ívek látszanak. Egy helyen egész női lársaság verődött össze, akik juhaik legeltetése közben, a mintegy két méter hosszú havasi kürt (tulynik) fúvásával mulatoztak. E kürt átható, mély hangját már jó messzire hallottuk, felkérésünkre pedig, a mi tiszteletünkre, bús, komor, sajtáságos harmoniájú dalaikat megismételték.

Végre igen meredek, vízmosásos, kopár hegynyúlványon a Kis-Aranyos völgyébe ereszkedünk le és itt elég jó, használt szekérútra érünk, melyen gyorsabban haladhatunk. Az elszélesedő völgyben mindenfelé házakat találunk és igen sok ház udvarán faesebrekkel, edényekkel megrakott, vágó vásárról épen hazatért üres, magas vászonfedelű (kóberes) szekereket látunk. Már örvendezni kezdünk azon, hogy itt könnyen szereshetünk alkalmas kocsit, melyen a 24 kilométerre lévő Topánfalvára még ma bejuthatunk. De kérdezősködésünk nem nagy eredménnyel jár, többnyire azt a feletet kapjuk, hogy már késő van és a helyenként rossz úton sötétben kocsival menni nem lehet. Mire a valamivel alább fekvő *Felső-Vidra* község központjába, hol templom, jegyzői lak és csendőrségi laktanya van, beérkezünk, már délutáni 5 óra van, az ég újra beborult és esőre van kilátás. Itt végre, holnap korán reggelre fuvarost fogadunk és most éjjeli szállás után nézünk. A falusi koresma, illetőleg pálinkamérés, annyira havasi jellegű, hogy inkább kedvünk volna szabad ég alatt meghálni, mint abban. Végre többek ajánlatára a csendőrségi laktanyába kopogtatunk be és itt Irsay őrsvezetőné szíveségéből lakása egyik szobájában kitűnő éjjeli szállást kapunk. Mire itt megtelepedünk, már kezdetét veszi az eső és örvidenünk kell, hogy ily szerencsésen eljutottunk e szép és barátságos helyre. Szobánk ablakából gyönyörű kilátás nyílik a völgy túlsó oldalán emelkedő sűrű erdős, magas hegyoldalra, valamint a Kis-Aranyos völgyön végig sok kilométer távolságra. Miután fáradtságunkat kipihentük, megvacsorálunk és szíves házigazdánéinkkal, kinek férje éppen hivatalos úton távol van, barátságosan elbeszélgetünk, azután pedig pompás, puha ágyakban korán nyugalomra térünk, mert ma nagy és fárasztó utat tettünk meg.

Csaknem egész éjjel esett az eső s reggel is borús az ég, nedves a levegő és a talaj. Mily jó, hogy e nagy sárban nem kell gyalog tovább mennünk. Azonban tegnap felfogadott kocsiunk ugyancsak várat magára, az is az eső elmúlását várja. Végre 6 órára megérkezik és mi köszönetet mondva kedves szállásadónénknak, a meglehetősen primitív és rázós havasi alkalmatosságon a Kis-Aranyos folyó mentén lefelé útnak indulunk. Nemsokára igen szép vidékre, a *Felső-, Középső- és Alsó-Vidra községek* közötti mészkő területre jüünk el. Itt a völgy déli oldalán festői alakulatú, magas mész-sziklavonulat emelkedik ég felé, melynek szokatott, csodásan fehér színű, meredek szirtfalai már a távolból szembetűnnek. Ez a *Fehérszikla* (Petra alba) nevű mészvonulat, mely főleg *Középső-Vidráról* (Vidra mizslocu) látható teljes pompájában. A ko-

csiúttal épen átellenben a völgy túlsó oldalán, mintegy fél-kilométerre, a magas sziklaoldal alsó részében sárgaszínű mésztufa pontot különböztethetünk meg, melynek tetejéről valószínűleg búvópatak tör elő és ez esinos vízessel meredeken omlik alá a sziklafalról a mélységbe. Ez a *vidrai vízésés*. Környékén mindenfelé elszórt házak vannak és így könnyen megközelíthető. Időnk nem volt arra, hogy e vízésést és a gyönyörű mész-sziklafalakat közelebbről megtekintsük, pedig ez utóbbiakon havasi gyopár is található, mert éjjeli szállásunkon, az ōrsvezetőnél láttam néhány szál friss gyopárt, melyek az ő állításai szerint a Petra albáról származnak. Különben is ez a vidék festőien szép, maga az Aranyos völgy feletté bájos, azután a vízésés, a mögötte emelkedő sziklaoldalak, továbbá a közelben levő kövült csigákat tartalmazó csigadomb,

Nagy-Aranyosvölgyi részlet Felsőgirda fölött. (Dr. Ruzitska B. fölvétele.)

valamint a távolabbi vidéken a Gaina hegy és a Bihar csúcs, mind megtekintésre méltóak és így a túristának kedves helyei lehetnek. Rövid idei megállapodás után tovább utazunk és pár kilométerrel lejjebb magánosan álló, sajátos alakú, magas zsindeletű régi házat pillantunk meg a kocsitól közvetlen közelében, mely mellett kis koresma van. Fuvarosunk itt újra megáll és megmagyarazza, hogy ez a ház Janku Ábrahám 1848-as oláh népvészér születési- és lakóháza, melyet az idevaló nép nagy tiszteletben tart. Mialatt fuvarosunk egy kis áldomásra a koresmába betér, megtekintjük az üres, lakatlan házikót. Azután tovább haladunk és először Alsó-Vidrán megyünk át, melynek érdekes, tisztán fából készült, magas tornyú, régi temploma van, azután pedig a hegyoldalba felkapaszkodó feltűnően elhanyagolt, sáros, köves és rossz útra jutunk. Csakhamar megtudjuk az út elromlottságának okát is,

mert látjuk, hogy lejjebb az Aranyos folyó mellett a sziklaoldalon robbantással új utat készítenek és ezért a régi utat tovább nem gondozzák. Pár kilométerrel lejjebb *Kis-Ponor* (Ponorel) falut érjük el, mire még néhány nagy kanyarodást kell a Kis-Aranyos völgyében megtennünk és azután a Kis- és Nagy-Aranyos völgy egyesülése helyére jutunk el. Most már sokkal jobb és jártabb úton, gyorsabban haladhatunk tovább, de nemsokára a Topánfalva előtti igen érdekes és festői völgyszorulatot érjük, hol az Aranyos folyó hatalmas hurokszerű kanyarodóval mosta át magát a völgyön harántul átvonuló és azt csaknem teljesen elrekesztő sziklagáton. Itt az út a folyó járhatatlan szűk völgyéből a sziklavonulat mintegy 100 méter magas tetejére, nagy kanyarodóval felkapaszkodik és az út a legmagasabb pontjáról, hol hegyes szög alatt a vonulat túlsó keleti oldalára egyszerre átfordul, igen szép kilátás nyílik a völgy felső szűk, valamint alsó elszélesedő, laposabb részére. Itt, körülbelül 2 km. távolságban, Topánfalva házeit látjuk előtűnni és 9 óra után már a havasi központba, hol elég élénk élet folyik, beérkezünk. Eredeti tervünk szerint már tegnap este ide kellett volna érkezünk és így hogy a mulasztást kipótoljuk, csak rövid időt töltünk itt. Egy pár bevásárlást teszünk, villásreggelizünk és azután 11 óra tájban újra gyalog tovább indulunk. Kirándulásunk első felét ezzel elvégeztük, most kellett volna az út másik, szintén igen érdekes és szép részét: az *Erdélyi Erchegység* bejárását megkezdeni.

Évégett az Aranyos folyó hídján átmenve, a völgy déli oldalán vezető jó országúton a 2 kilométerre levő Abrudpatak völgyéig gyalogoltunk, hol az új aranyosvölgyi vasútnak Topánfalva állomása is van és most elhagyva ezt a kocsitűt, a délkeleti irányból aláereszkedő hegynyúlvány gyalogösvényén, apró, szétszórt házak között, a hegyre igen meredeken kezdünk felmászni, hogy nagy rövidítéssel Verespatakra jussunk el. Néhány év előtt jártam már itt és így a legegyszerűsebb útirányt választottam ki. Eközben azonban az ég megint beborult, a levegő füllesztő, nyomasztó meleg és a meredek, mintegy 600 méteres hegymászás eléggé nehezünkre esik. El sem értük még a Kerpenyes község fölött emelkedő 1120 m. magas Boti-hegyet, mire heves nyári zivatar kezd alázuhogni és nekünk a közeli magas fenyők alá kell a sűrű eső elől menekelnünk. Körülbelül negyedórai dühöngés után a zivatar szűnni kezd, de az eső nem áll el és ösvényünkön patakként aláfoló vízben, valamint síkos, agyagos sárban és luesokban kell útunkat folytatnunk. A hegyesútsón sűrű, sötét, átlátszatlan köd fogad, mely mindent betakar és amely a túristát oly kimondhatatlanul lehangolja. Így azután elkeseredve a rossz időjárás miatt, lassan bandukolunk tovább a vulkanikus kőzetek elmállásából keletkezett agyagos, nyirokszerű, átázott talajon és rossz úton, míg végre Verespatak bányavárost környékező hegyek egyik átjáró nyergéhez jutunk el. Pár évvel ezelőtt innen páratlanul szép kilátást élveztünk a hegyoldalokon festőien fekvő városkára, a mögötte emelkedő, bányanyílásokkal és hánnyókkal telt *Kirnik* és *Csetátje* hegyekre, most azonban a nagy köd miatt semmit sem látunk és ha a vidéket oly jól nem ismerném, azt hittem volna, hogy eltévedtünk. Körül-

belől 2 órakor érkezünk be Verespatakra, hol a nagyvendéglőbe, illetőleg kaszinóba térünk be és itt megpihenve, megébédelünk. Eközben kissé magasabbra száll a köd és pár percre látható a közeli, érdekes Kirnik hegyoldala, valamint Verespatak vidéke. De ez csak rövid ideig tart és mire ebédünket elfogyasztjuk, újra köd borítja a hegyeket. Nem esik az eső, de kellemetlen hideg a levegő.

Miután útitervünk szerint ma a még 9 kilométerre levő Detonáti házban kell meghálnunk, felpakkolózzunk és újra útra indulunk. A bányavároska felső részein át délkeleti irányban haladunk és eközben több működésben levő aranyzúzó mellett haladunk el, melyek munkáját tanulmányozva, jutunk fel a Kirnik hegy keleti oldalára, hol rendkívül sáros szekérúton, de gyönyörű fenyőerdőben a hegy tulsó, déli, Korna község felé tekintő oldalára térünk át. Kilátás itt sincs, pedig jól emlékszem arra a gyönyörű körképre, mely innen az Érhegység további részére feltárul. A nagy köd miatt kettőzött figyelemmel kell az útra lennünk és iránytűvel, valamint térképpel kezünkben haladunk előre, nehogy eltévedjünk. Bucsum község fölött, mindenütt az 1100 méternél is magasabb hegygerinc közelében, a Verfu Petri, majd a Hergen csúcs mellett keleti irányban haladunk tovább. Nemsokára a gerincevonulattól déli irányban elágazó hegytető-nyúlványhoz érünk el, hol eddigi útunkat elhagyva, a Detonáta felé egyenesen délre eltérünk. Ezt az utat is szerencsésen megtaláljuk és most szabad hegytetőn, kaszálókon, réteken haladunk tovább, hol csak a hegyoldalakat fedi fenyőerdő. Jó időben már messziről láthatnók az érdekes, feltűnő alakú, innen csak mintegy 2 kilométerre levő Detonáta hegyet, melynek aljában van a kincstári erdőház és turista menedékház. De ebben a ködben, a sokfelé elágazó gyalogösvények között alig tudjuk a helyes irányban haladót megtalálni. Ehhez járul az is, hogy a magas, még le nem kaszált fű és gyepek annyira vizes, hogy ruháink csakhamar átáznak, továbbá kellemetlen hideg szél fúj és a nagy felhőzet miatt korán alkonyodni kezd. A köd pedig oly sűrű, hogy tíz lépésre sem látunk, sőt ha egyikünk kissé elmarad, vagy előre siet, kiáltanunk kell, nehogy más irányba eltérjen. Számításom szerint most már a ház közelében kell lennünk, de semmi hangot, neszt, vagy egyéb lakott helyre emlékeztető körülményt nem észlelünk. Ezért tovább haladunk. Kis idő múlva fejszeapások hangja üti meg fülünket, arra sietünk, de csalódásunkra nem a házat, hanem csak egy faszállító oláh szekerét látjuk, melyre tulajdonosa rönköket rak fel. Ettől tudjuk meg, hogy az úttól kissé félreeső házat már elhagytuk, de útmutatása mellett rövid negyedóra alatt, végre esti 7 óra előtt, de már csaknem teljes sötétségben, a kényelmes, nagy *Detonáti Házhoz* (1120 m. magasban) eljutottunk. Itt Fosztó Márton kincstári erdőőr és házigazda fogad, aki mint régi volt vendégeit azonnal felismer és a ház legjobb szobájába beszállásol, hol azonnal tüzet raknak, vacsorát készítenek, teát főznek, mi pedig ezalatt elázott ruháinkat szárítgatjuk. Nemsokára odakünn az eső újra megered és valóságos zivatar keletkezik, csak amúgy ömlik alá a sok víz a háztetőről. Hálát kell adnunk Istennek, hogy itt vagyunk a barátságos, meleg

turistaházban, hol nemsokára igen jól érezzük magunkat és farkas étvággyal költjük el az ezalatt elkészült vacsoránkat; azután pedig pihenni térünk.

Másnap reggel csak 7 órakor kelünk, mert már ágyunkból látjuk, hogy az idő nem változott, köd fedi el az alig 100 lépésre a ház előtt emelkedő Detonátát. Kényelmes reggelizés után, a hegy csúcsára szeretnénk felmenni, honnan gyönyörű körkép tárul fel, de oly nagy köd van, hogy még magát a hegyet sem látjuk; ezért előbb a Detonáta meredek, óriási orgonasípokhoz hasonlóan égfelé meredő, hatszögű magas bazaltoszlopoktól alkotott oldala alá, a leömlött és rendetlenül egymáson heverő, sötét-szürkés fekete színű törmelékre megyünk, mely előtt ritkás fenyőfák és azok alatt málnabokrok díszlenek. Itt egy ideig málnázunk és ezalatt a nagyszerű hegy északi meredek, csupasz oldalfalát közvetlen közelből megcsodáljuk. Ezalatt a köd kissé ritkúl és így kedvet kapunk ahhoz, hogy a hegy keleti oldalán a fenyveserdőben felvezető, kanyargós gyalogösvényen a csúcsra is felmenjünk. Ezen a szépen vezetett ösvényen 10—15 perc alatt a Detonáta 1182 m. magas csúcsára feljutunk. Itt kis fedet, kilátó pavillon van, melynek ablakaiból kényelmesen körül lehet tekinteni, most azonban egyebet nem látunk, csak egynemű szürke, átlátszatlan ködöt, pedig pár évvel ezelőtt mily nagyszerű, páratlanul szép kilátásban gyönyörködhattünk. Most csak a Detonáta tömegéből függőlegesen kiemelkedő, hatalmas bazaltoszlopok felső végét csodáljuk meg, melyek tetejére van ez a kilátóház is építve. Noha kellemetlen metsző, hideg szél fúj, a felhők mégsem oszlanak szét és mi hiába várakozunk, sőt ezalatt annyira átfázunk, hogy a csúcsról gyors mozgással kell lefelé sielniünk. Azután a ménedékházban töltjük el a mai délelőttöt, melynek ennek az érdekes vidéknek az alapos megtekintésére szántunk volna. Ezalatt alig egy-kétszer pillantjuk meg ennek a Csupasz-Detonátának (D. goale) impozáns és páratlanul érdekes oldalát, azután újra a csúnya, irigy köd fedi el ezt a nagyszerű hegyet kíváncsi szemeink előtt. Korán megebédelünk és ebéd után felpakkolódzva, elégedetlenül búcsút veszünk a Detonátától és a hegyoldalon lefelé Bucsum-Szásza felé útnak indulunk. Útunk a két Detonáta, ú. m. a *Csupasz- és az Erdős (flocosa) Detonáta* csúcsok között a Detonáta patak (Pareu Detunati) völgyének nyugati oldalán meredeken vezet lefelé. Itt csakhamar megismerjük azt a helyet, ameddig tegnap este tévedésből lejöttünk, azután pedig vízmosásos, meredek, csupasz hegyoldalon nemsokára a falúba érünk le, hol ködnek nyoma sincs, csak a Detonáta csúcsok, mint valami mágnesek körül gomolyog most is nagy felhőtömeg. A bucsumi völgyben elég jó, de helyenként teljesen felázott, sáros kocsúton haladunk lefelé igen szép vidéken; először Isbita községbe, még tovább Szászára. Itt már az Abrud patak völgyét érjük el és a községekben mindenfelé művelés alatt levő, vagy már felhagyott bányák nyílásait, hányóit, továbbá érez-zúzókat látunk, melyek némelyikében szorgalmas munka folyik. Rövid pihenőnket is ilyen érez-zúzó megtekintésére használjuk fel. — Azután nemsokára a Zalatnáról Abrudbányára vezető széles országútra érünk ki, hol legnagyobb csalódásunkra, még az eddigienél is

nagyobb, egészen híg sarat találunk, melyben bizony nem volt valami igen élvezetes a gyalogolás, ami máskülönben a borús, hűvös időben igen kellemes lehetett volna.

Körülbelül délutáni 5 órakor érkezünk be a Kisváros be-nyomását tevő, hegyektől körülvett *Abrudbányára*, hol a gyalogjárók munkában levő aszfaltozása miatt, az út semmivel sem jobb, mint künn a sáros országúton. Itt az emeletes nagy vendéglőben jó szobát kapunk és még vacsora előtt a városkát is megtekintjük. Eközben nagy haditanácsot tartunk és miután látható, hogy az időjárás jobbra nem fordul, az utak járhatatlanul sárosak, közös megegyezéssel elhatározzuk, hogy eredeti tervünket megváltoztatva, kirándulásunkat az Érc-hegység déli részébe, a Vulkán hegy felé, Kistyorra, Brádra és onnan Dévára nem folytatjuk tovább, hanem az aranyosvölgyi vasút e végállomásáról hazaútazunk.

Az éjet még Abrudbányán töltöttük, de a reggeli 4 órakor induló első vonattal hazafelé utazunk. Most is ködben volt az egész völgy és csak a délelőtti órákban, 9 óra körül, midőn a 95 km. hosszú, változatos, természeti szépségekben oly gazdag, gyönyörű Aranyosvölgy alsóbb részeibe jutottunk, szállott fel a köd és derült ki az ég. Szolcsva vidékén és a magyszerű Bedellői-havas téjékán már napsütés fogad és e szép vidékben már zavartalanul gyönyörködhetünk. Azután 10 órakor Tordára érünk, honnan Gyéresen át Kolozsvárra utazunk és ide 1 óra körül érkezünk meg.

Most is kedves emlékekkel telten írom le ezt az igen érdekes, tanulságos és annyira élvezetes nagy gyalogkirándulást, melynek végrehajtását, ha csak egyes részeiben is, minden igaz túristának melegen ajánlom.

Az E. K. E. Hunyadmegyei Osztálya működését f. évi május 24-én kezdette meg, mikor választmányi ülésében elhatározta, hogy egész nyáron és ősszel minden vasár- és ünnepnapra tervez egy-egy kirándulást, melyre vonatkozólag a szükséges tudnivalókat részint a hírlapok, részint a szállodákban, vendéglőkben és az üzletekben kifüggesztendő hirdetmények útján fogja a közönségnek tudomására hozni. A vezetést az osztály tagjai, valamint a cserkész diákok fogják intézni. A nagyobb, egy egész vagy több napra terjedő kirándulásokra résztvevőket körözüvények útján is fogja toborozni. Ilyen egész napos kirándulás terveztek Algyógyfürdőre.

A gyakorlati turisztikai alkotások terén is megtörténtek az első lépések. Turista-szálloda kijelölése iránt tárgyalások folynak, mely a város idegenforgalmát is hivatva lesz előmozdítani. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület mindenhol szorosabb kapcsolatot igyekszik létrehozni a cserkészekkel, akik nagyon hasznos szolgáltatásokat tehetnek az utak megjelölése és a kirándulások vezetése körül. Eddig már megjelölték a fákra festett színes jelekkel a Kolcáról a Csengő völgyébe, valamint innen a katonai lövöldéhez vezető utat.

A kirándulások megkönnyítése és a szabadban való tartózkodás kellemesebbé tétele céljából megkereste Déva város tanácsát, hogy:

1. a városból kivezető utak jobb karba hozása, az erdőkben az utakat elrongáló vizek elvezetése és a patakokon állandó pallók alkalmazása ;

2. a közönség által használható erdei utak és pihenő helyek kijelölése ;

3. az osztály által rendelkezésére bocsátandó anyaggal az utaknak az erdőőrök által való megjelölése ;

4. a jó ivóvízű források megjelölése, a hozzájuk férhetés lehetővé tétele s eldugulásuk elhárítása,

5. a Várhely alatt elterülő és a malriát terjesztő mocsároknak betöltése tárgyában.

Ezen megkeresés teljesítésével Déva város tanácsa nemcsak a szabadban való kellemes tartózkodást és üdülést fogja a város szép környékére előmozdítani, hanem a malária-költő ágyak elpusztításával a szunyogok szaporodását is megakadályozza és ez által a közegészségügynek tesz jó szolgálatot.

A választmány még elhatározta, hogy anyagi és erkölcsi támogatás céljából megkeresi az erdélyi központot, valamint a dévai hatóságokat, hivatalokat és társadalmi egyesületeket, intézményeket. A társadalmi egyesületek sok humánus célt szolgálnak, de ezeknek hatását az ember közvetlenül nem érezi, ellenben a túristasággal mindenki önmagának használ legtöbbet és szerez élvezetet.

A túristaság mindenkinek kellemes szórakozást nyújt és hasznára válik, a tisztviselőnek, szellemi munkásnak azonban határozottan életszükséglet munkaerejének és alkotó képességének kiapadhatatlan forrása, életkorának meghosszabbítója. Azon csekély anyagi áldozat tehát, melyet 6 k. tagsági díjba fizet valaki, busásan meghozza gyümölcsét az egészség révén, mely mindenkinek legnagyobb és legféltebb kincse kellene, hogy legyen.

Az E. K. E. választmányi ülése. Junius hó 10-én az E. K. E. választmánya ülést tartott, melyen jelen voltak Dávid Béla, Holló Károly, Incze Gerő, dr. Jékely Dániel, dr.

Kossutány Ignác, gróf Lázár István, báró Mannsberg Sándor, Orosz Endre, Régiusz Arthur, dr. Ruzitska Béla, Sárdy Lőrinc, dr. Szádeczky Béla, Werger István és M. Kovács Géza főtitkár. Elnökölt gróf Lázár István, jegyzett Orosz Endre, előadott M. Kovács Géza főtitkár. Elnök megnyitván az ülést bejelentette, hogy Haller Gusztáv, dr. Szádeczky Lajos az ülésről való elmaradásukat kimentették. Ennek tudomásul vétele után felolvasták a megelőző ülés jegyzőkönyvét, melyet észrevétel nélkül hitelesítettek. Ezután meghallgatták az egyesületi életre vonatkozó titkári jelentést, melyet jóváhagyólag vettek tudomásul. Ezután letárgyalták a révi, az alsófehérvármegyei osztálynak ügyeit, kapcsolatosan az egyesületi menedékházak ügyeivel. Több új tagnak felvétele után az ülés este 6 órakor véget ért.

Az E. K. E. a Detonátán. A pünkösdi ünnepekre régi többször meghiusult tervét sikerült a Kárpát Egyesületnek megvalósítani. Ez nem volt egyéb, mint a természeti szépségekben bővelkedő Érchegységnek és a világhírű Detonátának egy nagyobb-szabású kirándulás keretében való meglátogatása. Az új, 2 évvel ezelőtt megnyílt Torda—topánfalvi keskenyvágányú vasút ugyanis hozzáférhetővé tette az eddig elzart gyönyörű vidéket és ma könnyűszerrel és olcsón fel lehet keresni a legszebb és legérdekesebb helyeket. Az E. K. E. kirándulói: Gruber Józsefné, Gruber József (Torda), Moll Berta, Berde Imre, Boga Lajos, Bloch Sándor, Erdős Dezső, Gruber József (Torda), Gvidó Béla, Herczeg Sándor, Hrabovszky Mór (Czell-Dömölk), dr. Imre Kálmán, Nulinek Viktor, Orosz Endre (Apahida), Rákóczi Béla, Steinhuber János (Torda), Szelhoffer Károly (Hosszuaszó), Szombathy Kálmán, Szombathy Imre, Tóth Aladár, dr. Tóth Kálmán, Zágoni Viktor, dr. Szádeczky Lajos alelnök és M. Kovács Géza főtitkár vezetése alatt pünkösöd első napján gyönyörködve az Aranyosvölgy szépségeiben vasút-

tal útaztak Abrudbányára, hová d. u. 4 ó. 30 p.-kor érkeztek meg. Innen rövid uzsonna után kocsikkal átmentek az egész városon és Szászára útaztak, hová 7 ó. 30 p.-kor érkeztek meg és gyönyörködhetek a lemenő nap sugaraitól megaranyozott Detonáta váromladékszerű oromzatában. Egy órai gyaloglás után, szép fenyves erdőn keresztül, még világos volt, mikor az E. K. E. menedékházához megérkeztek, hogy megvacsoráljanak és éjjeli nyugalomra hajtásák fejüket. Ünnepe másodnapján hajnalban mindenki talpon volt és sietett a híres bazalthege csúcsára, hogy a szellős filegoriából láthassa a napfelkeltét. Igen érdekes látvány volt a magasból nézni mély völgyek felett átvonuló, széltől űzött ködnek játékát és a kelő nap által megvilágított hegyalakzatokat. A Detonátáról a kirándulók reggelire visszatértek a me-

nedékházhoz, majd pedig a Hergen át állandóan gyönyörű panorámákat élvezve az össze-vissza turkált, aranyat tartalmazó *Kirnik* hegyhez gyalogoltak és a bányaművelés megtekintése után megnézték a már a rómaiak által is össze-vissza faragott Csetatyét. Innen d. e. 10 órára begyalogoltak Verespatakra, majd pedig az aranyzúzó magán-malmok között a 6 km. távolságra levő vasútállomásra, hol egy kincstári gépzemre berendezett nagyszabású aranyzúzót is alkalmunk volt alaposan megtekinteni. Innen d. u. 1 ó. 3 p.-kor indultak a kirándulók vasúttal hazafelé, újból végigélvezve az Aranyosvölgy látványosságait, Kolozsvárra este 11 órakor érkeztek meg, egy kedves kirándulás felejthetetlen emlékével. A kirándulók egész úton vagy az eső előtt vagy után jártak és így egyszer sem áztak meg.

Aquila. (A m. kir. ornithologiai központ folyóirata. Szerk. *Herman Ottó* XX. évf. Budapest, 1913.) Hogy a madárvédelem, s általában a magyar ornis ügye mily fejlődésnek indult, kézzelfoghatólag is bizonyítja ez a testes, szépen illusztrált kötet. Valóban gazdag tartalmát itt, még kivonatossan sem vázolhatjuk. Éppen csak futólag érinthetjük, hogy pl. *Herman O.* „A madarélet tanulságairól” szóló cikke minden sorában elárúlja a Mestert, s hogy mélyen járó filozófiai szemlélődése közben, sok-sok olyan gondolatot vet felszínre, amelyek mindegyike nemcsak az ornithologus, s nem is általában csak tudós, hanem minden okólni vágyó, ésszel élő ember számára valóságos igaz-gyöngy.

De, hogyha csupán az „Erdély”, illetve a túristaság szempontjából érdekes közleményeket tekintjük is, még így is alig terjeszkedhetünk túl az egyszerű felsoroláson. A madárvonú-

lás kérdése magában is érdekli a túristát, amit élénken bizonyít az a körülmény is, hogy főtítkárunk *M. Kovács Géza* is szerepel az 1912. évi megfigyelők sorában, s így a Kolozsvárra és környékére vonatkozó adatok tőle származtak. A vonulás kérdése csakugyan érdekes, főként akkor, ha meteorologiai megfigyelésekkel van szoros kapcsolatban. Ily irányú közleményeket minden évben bőven hoz az *Aquila*; ez idén négyet *Lambrecht K.*, *Hegyfoky K.* (2 cikk) és *Hartert E.* tollából. Ugy szintén nagyon érdekesek *Weigold H.* a helgolandi megfigyelő állomás asszisztensének, valamint *Lintia Dénesnek* a gyönyörű Kazán-szoros vidékén, szép túrista terepen gyűjtött megfigyelései; előbbi „Egy mediterrán oázis délkeleti Magyarország madárvilágában”, utóbbi ehez a cikkhez írt „pótlék”-ában számolván be valóban meglepő eredményekről.

Az *Aquila* tartalmas kötete igazi

örömöt szerez minden természetkedvelőnek, s így kötelességünk tagtársaink figyelmét felhívni rá. Ismertetésünk fontosabb oka az, hogy a kötet kiváló szerkesztőjéről, a magyar tudományosság büszkeségéről, Herman Ottóról legalább ily formában emlékezzünk meg, szívünkéből járulván hozzá ahhoz az őszinte ünnepeléshez, melyben őt „Ósfoglalkozások” című nagymunkája befejezése alkalmából a Természettudományi Társulat legutóbbi közgyűlésén részésítette.

Barlangkutatás. (A Földt. Társ. Barlangkutató Szakosztálya folyóirata.) Lenhossék Mihály közreműködésével szerk. Kadics Ottokár. I. köt. (1—4. füz.) Bpest, 1913.

A Barlangkutató Szakosztályt megalkakulásakor az E. K. E. is őszinte örömmel üdvözölte s bízó reménységgel tekintett jövőendő tevékenysége

elé. Eredményes működésének egyik igen beszédes bizonyítéka folyóiratának tartalmas négy füzete, melyre ezúttal is fölhívjuk tagtársaink figyelmét. A füzetek tartalmáról elég fogalmat nyújt maga a szakiró gárda, melynek díszes sorában ott találjuk a magyar tudományosság Nesztorát, Herman Ottót is, aki „A magyar palaeolith és tartozékai” címen igen tanulságosan mondja el, mi a sorsa minden úttörő búvárnak. A fiatalabb generáció tehetséges és munkás tagjai közül Hillebrand Jenőt emeljük ki, aki a pleisztocén őseiber nyomait nagy buzgalommal, szakértelemmel és szerencsével nyomozza. Az E. K. E.-t legközelebről érdeklő cikk a 4. füzetben Kardic O. tollából megjelent „A barlangok elnevezéséről” szóló, melyre közelebről még részletesen is kitérünk, s így ezúttal csak egyszerűen fölemlítjük. *Gé.*

új / KÜLÖNFÉLÉK ty L

A hógörgetegről. Télutó idején gyakran olvashatunk azokról a pusztításokról, melyeket az Alpok területén a hógörgeteg (lavina) okoz. Ezt valóban torrenshez hasonlíthatjuk, víz helyett azonban hó-ár rohan végig erdön, nyájon, egyes épületeken, sőt néha falvakon keresztül, irgalmatlanul elsöpörve mindent, amit útjában talál. Annál különösebb, hogy ily jelentős tényező létére sem foglalkoztak vele eléggé, főként talán azért, mert nem turista-időben fordul elő, úgy hogy *Brocherel I.* minap megjelent cikke jórészt új megfigyeléseket, adatokat tartalmaz

Brocherel szerint a hógörgeteg hóval fődött hegylejtőkön, s bizonyos meghatározott időben keletkezik. Sőt azt is mondhatjuk, hogy általában meg van szabva a keletkezési hely zónája, illetve egyes esetekben maga a keletkezési pont, s a hógörgeteg pályája is.

Kétféle hógörgeteget különböztet-

hetünk meg: 1. lazább anyagú (Staublavine) és 2. tömött anyagú (Schmelzlavine) hógörgeteget.

A lazább anyagú sokkal veszedelmesebb. Egyrészt azért is, mert keletkezése s hogy úgy mondjuk: egész természetrajza sokkal szabálytalanabb, mint a másik típusúé. Tudvalevő, hogy a hó a magas hegyvidéken sohasem hull azokban a nagy pihékben, amelyek nekünk itt lenn általában annyira tetszenek, hanem porszerű apró szemekben. Csöndes időben azonban természetesen ez is összeáll valamennyire. Tél végén, amikor már a napnak ereje van, a hólepel legfelső rétege kissé megolvad, de hamarosan ismét meg is fagy s ez a fagyott réteg valóban tükör simaságú. S ha most erre a porszerű friss hótömeg ráhull, érthető, hogy a kettő közt minimális a tapadás. S így valóban elég egy leesett galyacska, egy könnyed zergelépés, vagy a legenyhébb fuvallat, s előbb

egy kis tömeg csuszamlík meg, amely egy pillanat alatt egész mezőket indít útnak a lejtőn. Rohanásában természetesen belekap az alsó hórétegbe is és így valóban rettentő hőtömeg zúdul lefelé. Ez a rohanó hó-portömeg a levegőt is megmozgatja, illetve óriási szelet idéz elő, ez pedig a szomszédos lejtőkön újabb hógörgetegeket indít útnak. Ebből megítélhetjük, minő pusztulás jár ezek nyomában! Oly szilaján romboló dűhvel robajlik lefelé ez az iszonyú hőtömeg, hogy nemcsak fákat, havasi kunyhókat, hanem óriási sziklatömegeket is magával ragad. Valósággal megrendül a föld, amíg ez a félelmetes dörgéssel, csattogással lefelé törtető s nagy pusztulást okozó tömeg lejut a völgybe. Igaz, mindez jóformán sokkal rövidebb ideig tart, mint amennyit a jelenség leírása megkívánt — s az annyi rombolást előidézett fehér hőtömeg ott pihen szelíden a völgy fenekén, többé meg se mocsanva.

A hógörgeteget kísérő szél hatása is rettenetes. Kilométeres körzetben megtépásza a fákat, letördeli ágait, földhöz veri az útast, benyomja az ajtót, ablakot s teleszórja finoman elporlasztott hóval a környéket. Eddig nincs is kiderítve, mi módon jut ez a finom hó zárt házak belsejébe is, úgy hogy egészen belepi a falakat.

A tömött anyagú hógörgeteget a fön (enyhe hegyi szél) okozza. Tömege teljesen átnedvesedett, szinte

tésztazerű olvadt hó. Meredek lejtőn ez is lezúdul s útjában pusztít is, de jelentős szelet nem csinál. Egyébként pedig aránylag könnyen meg is akad, s ha a tömeg nem túlságosan nagy, hamarosan el is olvad. Különös tulajdonságait jegyezte föl Brocherel. Így pl. azt, hogy az állati tetemet (pl. zergét) éveken át tökéletesen konzerválja. De még különösebb, hogy ily hógörgetegbe eltemetett élő ember elég levegőt kap, kívülről a legcsekélyebb neszt is behallja, de viszont a legvékonyabb réteg is eleget annak a megakadályozására, hogy segélykiáltásait a kívül levők meghallják.

A nagy hógörgetegkatasztrófák közül csak kettőt jegyzünk föl. Az egyik, Leukerbadban, 1719-ben 120 házat, 84 embert, 400 háziállatot pusztított el, míg újabban Graubündenben 150 háznak (minden bennlevővel együtt) okozta pusztulását.

De ki hinné! — a hógörgetegek még hasznosak is. Hasznuk nem is jelentéktelen. Így pl. a völgyek állandóan nedvesek lennének, ha a gerincekről egész éven át szivárogná le a hólé, míg így kora tavasszal egyszerre fut le a fölösleg.

Svájcban valósággal utakat, az utak fölött pedig (Simplon, Szentgotthard, Splügen) viaduktokat csináltak számukra. Ahol pedig nem kívánatosak, védőgátakkal állják el az útjukat. Leghathatósabb védekezési mód pedig az erdősítés.

Gé.

Vásároljon mindenki E. K. E. gyűjtőt! 5% az egyesület javára. Unió gyűjtőgyár Budafok.
